

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Міністерство освіти і науки України
**Національний університет водного господарства
та природокористування**

Кафедра туризму та готельно-ресторанної справи

05-08-79

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних робіт з навчальної дисципліни

«Зелений туризм»

для здобувачів вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня
за спеціальністю 242 «Туризм»
денної та заочної форм навчання

Рекомендовано
науково-методичною комісією
зі спеціальності 242 «Туризм».
Протокол № 5 від 06.03.2019 р.

Рівне – 2019

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Методичні вказівки до практичних робіт з навчальної дисципліни «Зелений туризм» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю 242 «Туризм» денної та заочної форм навчання / Кушнірук Ю. С. – Рівне : НУВГП, 2019. – 12 с.

Укладач: Кушнірук Ю. С., к.геогр.н., доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи.

Відповідальний за випуск: Коротун С. І., к.геогр.н., доцент, завідувач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи.

Національний університет
водного господарства
та природокористування

© Кушнірук Ю. С., 2019
© НУВГП, 2019

Вступ

Мета вивчення дисципліни «Зелений туризм»: забезпечити засвоєння основних положень і проблематики сільського та зеленого туризму, історії його розвитку, надання послуг у цьому виді туризму, вивчення основ маркетингу та рекламної діяльності характерної для сільського та зеленого туризму, основних ресурсів розвитку сільського та зеленого туризму своєї місцевості.

Вивчення дисципліни «Зелений туризм» вимагає від майбутніх спеціалістів глибоких знань про особливості та напрямки його проведення, основні складові екотуризму, заповіді екотуриста, основні завдання урбокомпенсаційного екологічного туризму, найбільші перешкоди на шляху розвитку туризму в сільській місцевості, основні причини небезпек в туризмі. Студенти повинні вміти раціонально вирішити проблему впливу екотуризму на навколишнє середовище, використати даний напрям туризму для добробуту ПТК (природних територіальних комплексів) та туриста, розробити екотур в рамках природоохоронних територій, уникати нещасних випадків в екологічному та пригодницькому туризмі, дотримуватись правил поведінки.

Також дисципліна розрахована на здобуття навичок самостійного опрацювання матеріалу, аналізу та порівняння певних процесів в екологічному та сільському туризмі.

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні:

знати:

- основні складові зеленого туризму, заповіді екотуриста;
- основні пріоритети зеленого туризму;
- найбільші перешкоди на шляху розвитку зеленого туризму;
- типи традиційного стилю життя у сільській місцевості;
- переваги та недоліки сільського зеленого туризму;
- основні фази обслуговування;
- основні причини небезпеки в туризмі;

вміти:

- раціонально вирішити проблему впливу екотуризму на навколишнє середовище;
- використати даний напрям туризму для добробуту ПТК (природних територіальних комплексів) та туриста;
- порівнювати еко- агро- та власне зелений туризм;
- розробити екотур в рамках природоохоронних територій;
- зробити опис агрооселі.

Виконання практичних робіт складається з кількох етапів організації комплексної еколого-краєзнавчої стежки

Орієнтовний зміст практичних робіт:

1. Географічне розташування.
 2. Кліматичні умови.
 3. Природні рекреаційні ресурси.
 4. Історико-культурні рекреаційні ресурси.
 5. Запропонований екотуристичний маршрут на основі проаналізованих даних.
 - 5.1. Мета і завдання еколого-краєзнавчої стежки.
 - 5.2. Картосхема маршруту.
 - 5.3. Опис екскурсійних об'єктів.
 - 5.4. Привабливість (атрактивність) стежки для відвідувачів.
 - 5.5. Доступність стежки для відвідувачів.
- Висновки.

Комплексна екологічно-краєзнавча стежка поєднує різні напрями: екологічний, туристичний, історичний тощо.

Розглядається методика розробки еколого-краєзнавчої стежки. Вона є добре розміченим маршрутом екскурсії у природі, в ході якого екскурсивод веде живу розповідь про природні об'єкти і явища, які зустрічаються на маршруті. При створенні еколого-краєзнавчих стежок слід поєднувати навчально-виховні цілі з оздоровчими.

Мета і завдання еколого-краєзнавчої стежки. Вона створюється для проведення навчальної і освітньої пропагандистської природоохоронної роботи. Це і своєрідна навчально-дослідна лабораторія в природних умовах - база для проведення програмних екскурсій на природі.

При розробці еколого-краєзнавчої стежки слід врахувати категорії відвідувачів: педагогічних працівників, студентів, школярів, відпочиваючих громадян та ін.

Основні вимоги, які ставляться до маршруту стежки – це інформативність, різноманітність і своєрідність, довжина її повного маршруту 8-12 км, скороченого 3-5 км. Необхідно передбачати можливість під'їзду до стежки громадським транспортом.

Для виконання роботи потрібно з табл.1 вибрати певну територію, на якій буде створена комплексна еколого-краєзнавча стежка. За № у списку в групі вибирається один з районів Рівненської або Волинської областей.

Таблиця 1 – Варіанти територій для виконання практичної роботи "Організація комплексної еколого-краєзнавчої стежки"

Варіант	Райони Рівненської області	Варіант	Райони Волинської області
1.	Березнівський	17.	Володимир-Волинський
2.	Володимирецький	18.	Горохівський
3.	Гошанський	19.	Іваничівський
4.	Демидівський	20.	Камінь-Каширський
5.	Дубенський	21.	Ківецівський
6.	Дубровицький	22.	Ковельський
7.	Зарічненський	23.	Локачинський
8.	Здолбунівський	24.	Луцький
9.	Корецький	25.	Любешівський
10.	Костопільський	26.	Любомльський
11.	Млинівський	27.	Маневицький
12.	Острозький	28.	Ратнівський
13.	Радивилівський	29.	Рожищенський
14.	Рівненський	30.	Старовижівський
15.	Рокитнівський	31.	Турійський
16.	Сарненський	32.	Шацький

Перед створенням комплексної еколого-краєзнавчої стежки проводиться дослідження території за допомогою літературних джерел та картографічного матеріалу за наступними показниками: географічне розташування, кліматичні умови, природні рекреаційні ресурси, історико-культурні рекреаційні ресурси. Результати дослідження викладаються у вигляді реферативного матеріалу, який продовжується наступною роботою.

Підготовка екологічної стежки до експлуатації передбачає:

- 1) проводиться розробка маршруту на місцевості і погодження його із землекористувачем;
- 2) складається схема і путівник;
- 3) проводиться обладнання стежки (встановлення інформаційних щитів із схемою стежки, маркування маршруту, рекреаційних щитів з правилами поведінки на стежці);
- 4) проводиться підготовка екскурсоводів.

Для практичної роботи обирається тільки розробка маршруту, який наноситься на картосхему і путівника та складання паспорту екостежки.

На кожену екологічну стежку складають документацію: паспорт, картосхему, буклет-путівник з описом змістом інформаційного оформлення всіх об'єктів, які зустрічаються на її маршрутах.

Вибір маршруту і його довжина (тривалість). Підбираючи маршрут стежки, необхідно врахувати: 1) доступність маршруту для відвідувачів (віддаленість від поселення, зручність транспортного сполучення тощо); 2) естетичну і навчально-виховну виразність навколишнього ландшафту, інформаційну ємність маршруту.

Визначаючи довжину екологічного шляху, слід враховувати, що середня тривалість однієї екскурсії, наприклад, для старшокласників, повинна складати 2 - 2,5 години. Цьому буде відповідати обладнаний маршрут довжиною майже 2 кілометри. Проте, в кожному конкретному випадку тривалість екскурсії буде залежати від складу групи. Так, для дітей середнього шкільного віку можна проводити екскурсію по всьому маршруту, але не включати всі екскурсійні об'єкти. Для дітей молодшого віку проводяться вступні екскурсії на певній ділянці стежки тривалістю 40 - 50 хвилин.

Екскурсійні об'єкти. Поряд із привабливістю, другою важливою властивістю стежки є її інформативність. З деякою умовністю її можна поділити на пізнавальну, освітньо-навчальну і популяризацій. Кожному виду інформації відповідають свої зорові об'єкти на маршруті стежки. Так, натуральні об'єкти виступають зоровим образом для повідомлення екскурсиводом переважно пізнавальної інформації. Це види рослин, тварин, форми рельєфу, ґрунти, гірські породи та інші елементи живої і неживої природи. Досвід показує, що найбільшою популярністю у дітей і дорослих відвідувачів стежки користуються рослини і тварини, на які людина здійснює найбільший вплив, особливо в зонах масового відпочинку. Тому важливе значення у підвищенні екологічної грамотності відвідувачів стежки має ознайомлення їх із законами живої природи, дія яких і забезпечує зберігання екологічних умов життя в довкіллі. Доцільно, щоб вивчення видової різноманітності відповідало виконанню вимог навчальних програм з ботаніки і зоології. Важливими критеріями при їх виборі потрібно вважати їх екологічну виразність.

Під час вибору маршруту стежки необхідно врахувати, що він повинен охоплювати не тільки унікальні, але й типові об'єкти місцевої природи (характерні природні ландшафти, різноманітні типи рослинних угруповань, водойми, форми рельєфу тощо).

Носіями інформації на стежці є спеціально встановлені щити і знаки, їх виготовляють із дощок, краще хвойних порід. Тексти, малюнки і символи встановлюють на декоративно оформлених стовпах на віддалі 100 - 150 метрів один від одного. Вони допомагають організувати рух відвідувачів по заданому маршруту і є джерелом інформації при самостійному проходженні стежки.

На стежці використовуються такі інформаційні тексти і знаки: загальний покажчик і схема стежки, правила поведінки, характеристика

місцевих видів природокористування, відомості про окремі природні явища, пам'ятки природи тощо. Для позначення цих об'єктів на картосхемі використовується додаток А "Умовні позначки туристично-рекреаційних ресурсів.

Найважливішим етапом у створенні навчальної екологічної стежки є прийняття офіційного документу, який дає юридичне право на її організацію. Його видає організація - землекористувач тієї території, по якій планується прокласти стежку. В ньому вказується організація, відповідальна за обладнання і наступне підтримання стежки в належному стані, а також режим використання стежки.

У результаті всієї організаційної роботи створюється єдиний паспорт на екологічну стежку.

Паспорт на екологічну стежку

Місцезнаходження _____

Проїзд _____

Землекористувач _____

Наявність постанов органів влади про створення екологічної стежки _____

Значення екологічної стежки _____

Короткий опис маршруту _____

Історичні відомості про довкілля _____

Опис екскурсійних об'єктів на маршруті _____

Стан екологічної стежки _____

Режим використання _____

Необхідні заходи _____

Охорону маршруту здійснює _____

Організація - шефи _____

Маршрут розроблений _____

Додатки: а) картосхема маршруту; б) опис екскурсійних об'єктів.

Консультанти _____ Науковий керівник _____

Обладнання стежки починається із прокладання на місцевості маршруту стежки і складання схеми великого масштабу. Щоб виявити і картографувати цікаві екскурсійні об'єкти або позначити місця для їх наступного створення, необхідно провести обстеження місцевості на віддалі до 50 метрів по обидва боки від стежки. На перший екземпляр картосхеми наносять позначення всіх наявних на місцевості об'єктів екскурсії, а на другому екземплярі позначаються ті об'єкти, які плануються створити в ході обладнання стежки.

Під керівництвом спеціаліста - консультанта слід обстежити маршрут стежки і виявити місця встановлення щитів, знаків і покажчиків, обладнання оглядових точок та ін. Доцільно, щоб уздовж маршруту були передбачені полігони для виконання різноманітних завдань навчального і природоохоронного характеру.

Одним із завдань екологічного виховання є формування бережливого відношення до лікарських, рідкісних і зникаючих видів рослин. З цією метою можна закласти в зоні маршруту стежки серії ботанічних майданчиків. На них із врахуванням екологічних умов висаджуються лікарські рослини, рідкісні або зникаючі види флори, що характерні для даної місцевості.

Використовуючи стежку, особливу увагу слід звернути на можливість проведення навчальних екскурсій в природу за шкільною програмою.

Щоб розкрити зміст і основні прийоми вибору траси та організації стежки потрібно дотриматись трьох головних вимог, яким вона повинна задовольняти:

1. Привабливість стежок для відвідувачів складається з трьох компонентів: *краси природи, її своєрідності та різноманітності.*

Кожна стежка повинна бути не схожа на інші. Це досягається не тільки прокладання її через особливо привабливі природні пам'ятки: химерні скелі, каньйони, печери і т. п., а й за допомогою оформлення, елементами якого можуть бути різні для кожної стежки типи містків-переходів, стоянок, маркувального знака стежки і т. п.

Шлях не повинна бути монотонним. У процесі благоустрою території необхідно домагатися зміни закритого простору відкритим, що урізноманітнює і підсилить емоції від сприйняття різних пейзажів.

Всі три вказані компоненти, з яких складається привабливість стежок, як у фокусі повинні сходитися при організації так званих оглядових точок, тобто майданчиків, що знаходяться зазвичай на підвищенні, з яких найкращим чином відкривається панорама місцевості. При виборі таких точок поряд з пізнавальними відомостями географічного та біологічного плану увага приділяється сезонній зміні аспектів, форм, фарб і органолептичних якостей навколишніх рослинних угруповань, а також акустичним явищам. Наприклад, якщо на шляху грот, то привабливим моментом буде тут не тільки унікальність самого об'єкта, його форми, але також і своєрідне віддуння - відображення від стінок грота звуку голосів, що проїжджає машини, що пролітає літака.

Критерієм вибору траси стежки можуть стати і наявність пам'яток архітектури і етнографії, історичні місця. Сюди входять і об'єкти, що з'єднують в собі природну й історичну цінність: вікові дерева, вулканічні «бомби», печери, цілющі джерела, які вважаються у місцевого населення

священними. Як правило, з ними пов'язані певні традиції і обряди, які допомагають зберегти пам'ятки в їхньому природному стані.

Вибираючи трасу стежки, найбільш привабливу для відвідувачів, не можна забувати про необхідність дотримання природоохоронних вимог. Маршрут потрібно планувати таким чином, щоб він по можливості оминав місця проживання рідкісних видів флори і фауни, занесених до Червоної книги.

2. Доступність для відвідувачів - одна з найголовніших вимог при проектуванні навчальної стежки - впливає насамперед на вибір траси.

Необхідно щоб навчальна стежка розташовувалася порівняно недалеко від населеного пункту і щоб до її початку вели гарні під'їзні шляхи: відвідувач не повинен відчувати фізичної та нервової втоми до того моменту, як він зробить перший крок по стежці.

Сама траса стежки не повинна представляти великої небезпеки або складності для проходження (надто круті схили, довгі осипи, скелі, велике число холодних бродів і т. п.), щоб фізична втома не знищила здатності насолоджуватися пейзажем, прагнення до пізнання, сприйнятливості до виховання.

Прокладаючи стежку, обираючи маршрут і місця зупинок, бажано як можна більш тісно пов'язувати їх з ситуацією, що рекреаційної ситуацією, тобто існуючою системою найбільш привабливих для туристів об'єктів, і з'єднувати їх доріжками не під прямим кутом, як це ще, на жаль, практикується в міських парках, а так, як зручно самим відвідувачами

3. Інформативність, тобто здатність задовольняти пізнавальні потреби людей в області географічних, біологічних, екологічних та інших проблем, - неодмінна властивість стежок. Більша частина з них має явну біологічну спрямованість. Однак не менш важливо створювати такі стежки, які розкривають також географічні проблеми, і перш за все характер взаємодії людини з природою.

Не можна сказати, щоб пізнавальні потреби були розвинуті у всіх людей в однаковому ступені. І часом навіть ті, хто часто буває в туристичних походах, приносять із собою спогади про довжину маршруту, його складності, про сумні чи веселі пригоди і дуже рідко про життя лісу, звірів і птахів, про вплив людей на життя природи.

Розвиток здібностей і потреб до пізнання природи на стежці здійснюють за допомогою буклетів, плакатів, щитів, розповідей екскурсовода, вмілої планування стежки. Бажано, щоб шлях від одного унікального об'єкта до іншого проходив по території, на якій можна було б показати весь спектр ландшафтів, типових для даного району.

З інформативністю стежки пов'язано і та обставина, що навчальні стежки створюються не тільки там, де є велика кількість унікальних

об'єктів, що користуються заслуженим увагою та інтересом у населення, але й там, де їх немає. У таких місцях навчальна стежка допомагає краще і всебічно ознайомитися зі звичними ландшафтами та їх елементами. При цьому так звана мінімальна навчальна стежка повинна бути спланована таким чином, щоб дати цілком точне і достатнє уявлення про всю територію.

Практично для всіх компонентів природи характерно ще одна властивість - ритмічність, чергування в рельєфі підвищень і знижень, в лісі - відкритих і закритих просторів, в погоді - сухих і дощових днів, у господарській освоєності - населених і необжитих місць. Всі перераховані властивості існують об'єктивно, однак сприйняття їх може бути значно посилено вмілим прокладанням траси навчальної стежки.

Рекомендована література

Базова

1. Екологічна стежка / Дідух Я. П., Ярмоленко В. М., Крижанівська О. Т. та ін. Київ, 2000. 125 с.
2. Горішевський П. А., Васильєв В. П., Зінько Ю. В. Сільський зелений туризм: організація надання послуг гостинності. Івано-Франківськ, 2003. 145с.
3. Дмитрук О. Ю. Екологічний туризм: сучасні концепції менеджменту і маркетингу : навч. посіб. Київ : Альтерпрес, 2004. 192 с.
4. Кравець Н. М., Кравець О. М., Шипко А. Л. Сільський зелений туризм від «А» до «Я». Посібник. Харків, 2014. 54 с.
5. Рутинський М. Й., Зінько Ю. В. Сільський туризм : навч. посіб. Київ, 2006. 272 с.

Допоміжна

1. Бейдик О. О. Словник-довідник з географії туризму, рекреації та рекреаційної географії. Київ, 1998. 130 с.
2. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування. Київ : Видавничо-поліграф. центр “Київський університет”, 2001. 395 с.
3. Величко В.В. Організація рекреаційних послуг : навч. посіб. Харків : Харківський національний університет міського господарства, 2013. 202 с.
4. Кушнірук Ю. С. Рекреація та курортологія : навч. посіб. Рівне : НУВГП, 2012. 146 с.
5. Панкова Є.В. Туристичне краєзнавство. Київ : Альтерпрес, 2003. 352 с.

12. Інформаційні ресурси

1. Кабінет Міністрів України. URL: <http://www.kmu.gov.ua/>
2. Законодавство України. <http://www.rada.kiev.ua/>
3. Державний комітет статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Національна бібліотека ім. В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
5. Обласна наукова бібліотека. URL: <http://www.libr.rv.ua/>
6. Рівненська централізована бібліотечна система. URL: <http://cbs.rv.ua/>
7. Наукова бібліотека НУВГП. URL: <http://nuwm.edu.ua/naukova-biblioteka>

Умовні позначки туристично-рекреаційних ресурсів

 Видатні споруди	 Центри народних промислів
 оборонні	 Місця видатних археологічних знахідок
 релігійні	 Острів Хортиця – місце першо Запорозької Січі
 палаци та інші цивільні споруди	 Резиденції гетьманів України
 Кургани	 Місця і роки видатних битв
 Парки, ботанічні сади	 Видатні природні об'єкти
 Рукотворні печери, катакомби	 Курорти
 Руїни стародавніх міст	 кліматичні
 Музеї	 бальнеологічні
 історичні, краєзнавчі, етнографічні	 грязьові
 художні	
 меморіальні	
 інші	
 Музеї просто неба	
	Природні умови для відпочинку
 Пам'ятники	 Ліси
 на честь історичних подій	 Озера, водосховища, річки
 видатним особам	 Морські узбережжя